

När handarbete och poesi vävs samman

En intertextuell närläsning av diktsamlingarna Broderier
och ensamheten värst.

Maria Yvell

Vt 2020
B-uppsats, 7,5 hp
Kreativt skrivande B, 15 hp
Institutionen för kultur- och medvetenskaper

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	1
TIDIGARE FORSKNING	1
ANALYSMETOD OCH TEORI	3
Metod.....	3
Material.....	4
<i>Broderier av Burcu Sahin</i>	4
<i>Ensamheten värst av Siri Johansson och Sven Teglund</i>	4
Teori.....	4
<i>Poststrukturalism</i>	4
Begrepp.....	5
<i>Intertextualitet</i>	5
ANALYS	5
BILDSPRÅKET	5
KROPPEN	7
SAMMANHANGET	9
OMSORGEN.....	11
SAMMANFATTNING	12
AVSLUTANDE REFLEKTION	13
LITTERATURLISTA	15
INTERNETBASERADE KÄLLOR.....	15

INLEDNING

På flera sätt befinner jag mig nästintill hela tiden inom både texten och textilen. Dessa har följt mig genom livet. Ibland parallellt, ibland enskilt. Succesivt har dessa två närmat sig varandra och vävts samman. Orden har tagit plats i textilen, och textilen bland orden. Kanske är det inte någon slump att dessa följs åt då text i sig självt betyder just väv.¹ Just nu sammanfaller dessa två i den prosalyriska text jag skriver, där handarbetet är centralt. I samband med detta har jag börjat uppmärksamma det textila och handarbetet inom litteraturen. Vilket väckt min nyfikenhet kring vad dessa begrepp berättar när de hamnar i en poetisk kontext. Det är i denna nyfikenhet, samt viljan att utveckla mitt kreativa skrivande, som uppsatsen tar avstamp och det görs med hjälp av diktsamlingarna *Broderier* av Burcu Sahin och *ensamheten värst* av Siri Johansson och Sven Teglund.

Den röda tråden genom uppsatsen tar sin början via formulering av syfte och frågeställning, följt av tidigare forskning, analysmetod och teori, samt begrepp. Efter det tar analysen vid. Denna är indelad i rubrikerna: Bildspråket, Kroppen, Sammanhanget, Omsorgen samt Sammanfattning. Avslutningsvis reflekterar jag kring mitt eget skönlitterära skrivande i den avslutande reflektionen.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med uppsatsen är att utforska handarbets roll inom poesin, med utgångspunkt från diktsamlingarna *Broderier* och *ensamheten värst*. Genom detta vill jag synliggöra vilken funktion handarbetet kan ha i dikten, och i förlängningen också öka förståelsen för mitt eget skönlitterära skrivande där handarbetet är centralt. Frågeställningen uppsatsen utgår ifrån är därför: Vad berättar handarbetet genom poesin?

TIDIGARE FORSKNING

Handarbete är förknippat med kvinnors arbete och därför på många sätt kvinnligt kodat. Genom historien ser vi kvinnor som lagar, väver, syr, broderar, stickar och virkar. Om detta skriver Birgitta Svensson och Louise Waldén i boken *Den feminina textilen*: ”Att det textila kulturarvet är så tydligt könskodat som kvinnligt är meningsbärande på flera sätt. Det textila har ingått i ett tvingande mönster, men det har också varit möjlighet till verksamhet och utveckling, till inflytande och makt. Det finns ett stort behov av att skriva in det textilas

¹ NE.se. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/text> (Hämtad 2020-03-27)

betydelse i historien – och därmed också de kvinnor som hävdade det textila.”² Det vill säga, att oavsett inställning, fallenhet eller intresse för det textila har kvinnor genom tiderna behövt förhålla sig till detta. Textilens närvaro har på det viset kommit att bli fostrande för kvinnor genom generationer. Men textilen har även varit en plats, vilken kvinnor har kunnat samlas kring. Ett sätt att skapa ett eget rum och en giltig anledning till att mötas, men också för att dra sig undan och tillåta sig ett andrum med plats för egna tankar och känslor. Detta återspeglas även i litteraturen, där textil och handarbete är ett väl använt grepp. I *Den feminina textilen* skriver Svensson och Waldén även om detta: ”I kvinnliga författares verk finns ofta textila referenser. Ibland som en självklar del av vardagen, ibland som en hyllning, ibland som hatobjekt.”³

De textila referenserna inom litteraturen sträcker sig även långt bak till den grekiska mytologin. Där vi bland annat möter Penelope som väver om dagarna, och repar upp om nätterna och Ariadne och hennes garnnystan som hjälper Theseus från att gå vilse. Inom nordisk mytologi möter vi Nornorna som spinner ödets tråd. Om just tråden inom mytologin skriver Maria C. Pantelia i artikeln *Spinning and Weaving: Ideas of Domestic Order in Homer* att: “The life-giving or life-preserving function of thread is a well-known mythological theme.”⁴ Här kan även Törnrosa nämnas, som faller i djup sömn efter ha stuckit sig på en slända. Också inom nutida litteratur är textilen närvarande. Sonja Åkesson skriver i en dikt om ”fjäriln med fastträcklad vinge”⁵, Shahrnush Parsipur skriver, i *Kvinnor utan män* om Mahdokht som sticker: ”Det skulle vara bra om hon hade tusen händer och kunde sticka femhundra tröjor per vecka.”⁶ 1994 kom Siv Arbs diktsamling *Nattens sömmerskor*. Och Moa Martinsons dikt *Världens väverskor* inleds med följande rader: ”I tidernas gryning började vi / vår väv som blev ändlöst lång”⁷.

Så kan man prata om en kvinnolitterär tradition kopplat till textilen? I *Nordisk kvinnolitteraturhistoria 1* skriver Elisabeth Møller Jensen: ”Såväl i kvinnors som i mäns litteratur är det ett kön som talar.”⁸ Däremot hävdar hon att det inte går att finna en övergripande litteraturhistorisk teori om kvinnors litteratur när hon skriver att: ”En sådan teori

² Birgitta Svensson och Louise Waldén (red.). *Den feminina textilen. Makt och kön*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 2015, s. 8.

³ *Ibid.*, s. 12.

⁴ Maria C. Pantelia, *Spinning and Weaving: Ideas of Domestic Order in Homer*. *The American Journal of Philology*, vol. 114, no. 4, 1993, pp. 493–501. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/295422. Accessed 18 May 2020, s. 500.

⁵ Sonja Åkesson, *Vara vit mans slav. Och helt andra dikter i urval av Jenny Tunedal*, Stockholm: Norstedts, 2006, s. 18.

⁶ Shahrnush Parsipur, *Kvinnor utan män*. Spånga: Baranbook Förlag, 1994, s. 10.

⁷ Christina Duvander, Moas vänner, e-mail: 2020-04-29.

⁸ Elisabeth Møller Jensen (red.), *Litteraturbanken. Nordisk kvinnolitteraturhistoria 1. I Guds namn. 1000-1800*.

<https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/M%C3%B8llerJensenE/titlar/NordiskKvinnolitteraturhistoria1/sida/11/etext> (Hämtad 2020-05-04), s. 11.

är en omöjlighet. Det finns idag ingen samlad föreställning om, vad en kvinna är, eller vad kvinnlighet är. Därför kan det heller inte finnas någon heltäckande teori om kvinnors litteratur.”⁹ I *Ur könets mörker* ställer sig Ebba Witt-Brattström frågan: ”Har litteraturhistorien ett kön?”¹⁰ Här beskrivs, vad hon kallar för bitextualitet, det vill säga att: ”Om litteraturhistorien hittills har haft ett kön, så har litteraturen, det förtjänas att upprepas, alltid två.”¹¹ Vilket innebär att trots att kvinnliga författare och poeter inte har synliggjorts genom litteraturhistorien, betyder det inte att de inte finns. Så, man kanske inte kan prata om en gemensam teori om kvinnors litteratur, men däremot finns det en kvinnolitterär tradition, som dessutom följer längs handarbetets tradition. Svensson och Waldén skriver: ”Den röda tråden i kvinnohistorien är textil.”¹² Och denna tråd har letat sig in i litteraturen, men på vilket sätt fortsätter denna uppsats att utforska.

ANALYSMETOD OCH TEORI

METOD

Då jag har en textil förförståelse med mig in i uppsatsskrivandet, som skulle kunna påverka analysen, har det varit viktigt att hitta en tydlig metod och teoretisk grund som bär uppsatsen. I boken *Forskningsmetodik* beskrivs metod som: ”[...] ett redskap, ett sätt att lösa problem och komma fram till ny kunskap.”¹³ Just ny, samt fördjupad, kunskap är det jag främst eftersträvar genom denna uppsats. Därför bygger uppsatsen på en lyrikanalys vars metod utgår ifrån kvalitativa närläsningar av diktsamlingarna *Broderier* och *ensamheten värst*. Just avgränsningen till två diktsamlingar bidrar till val av kvalitativ metod, där man söker förståelse i detaljerna snarare än i det kvantitativa. Om kvalitativ forskning skriver Frostling-Henningsson, i boken *Kvalitativa metoder*, även att: ”Man använder sig av teoretiskt baserade koncept.”¹⁴ Denna uppsats vilar därför teoretiskt på poststrukturalismen samt intertextualitet.

I de närläsningar som genomförts, har de handarbetsbegrepp som förekommer i respektive diktsamling kategoriserats efter teknik, till exempel: virkning och broderi. Detta gjordes för att få en överblick över vilka tekniker som förekommer. I ett nästa steg har dessa

⁹ Møller Jensen, s. 13.

¹⁰ Ebba Witt-Brattström, *Ur könets mörker: Litteraturanalyser*. Stockholm, Norstedt, 1993, s. 224.

¹¹ *Ibid*, s. 237.

¹² Svensson och Waldén, s. 12.

¹³ Idar Magne Holme och Bernt Krohn Solvang, *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvalitativa metoder*. 2a uppl., Lund: Studentlitteratur, 1997, s. 13.

¹⁴ Maria Frostling-Henningsson, *Kvalitativa metoder -introspektion, poesi, netnografi, collage och skuggning*. Lund: Studentlitteratur, 2017, s. 18.

handarbetsbegrepp även kategoriserats utefter olika teman för att synliggöra i vilka kontexter de förekommer och på vilka sätt de används. Detta har sedan legat till grund för analysen.

MATERIAL

BRODERIER AV BURCU SAHIN

I *Broderier* tar Burcu Sahin med sig läsaren på en poetisk resa med hjälp av handarbetet. Diktsamlingen, som gavs ut 2018, kretsar kring flykt och migration, exil och förlust men också om rörelsen framåt. Dikterna spänner över generationer av kvinnor och lyfter betydelsen av samhörighet och ett värdesättande av deras arbete. Mödrar, systrar och döttrar samsas innanför bokpärmarna och länken mellan dem synliggörs genom handens arbete.

ENSAMHETEN VÄRST AV SIRI JOHANSSON OCH SVEN TEGLUND

Diktsamlingen, som gavs ut 2016, är ursprungligen dagboksanteckningar skrivna av Siri Johansson, hemmafrun som började föra dagbok när hennes man gick bort 1999, fram till hennes egen död den 21 april 2010. Vid hennes bortgång ärvde sonen Sven Teglund dessa dagboksanteckningar samt de dukar Siri virkat genom åren. Boken består av ett urval av dessa dagboksanteckningar. I boken finns även ett antal akvareller av Siris dukar, målade av Sven. Handarbetet är återkommande i dagboksanteckningarna och finns tydligt med som en del av vardagen. I den form dessa dagboksanteckningar är sammanställda läses de nu som dikter.

TEORI

POSTSTRUKTURALISM

Poststrukturalismen gjorde sitt intåg under 1960-talet, som en reaktion mot strukturalismen. Tongivande var bland annat den franska filosofen Jacques Derrida. I boken *Modern litteraturteori* beskriver Mikael van Reis den poststrukturalistiska analysen på följande sätt: ”Dess analyser gör den litterära strukturen till skrift och som sådan är den en textväv med fransar och mönstringar från andra texter – vad som kallas 'intertextualitet'. Den litterära texten är därmed inte sluten genom sin förmåga till estetiskt självreferens, d.v.s. sin kodade 'litteraritet', utan är öppen genom sitt förhållande till språket som sådant.”¹⁵ Det vill säga, där strukturalismen ser texten som en självständig enhet vars betydelse skapas genom bakomliggande fasta koder, vänder sig poststrukturalismen emot detta och anser att en text och dess begrepp kan besitta flera tolkningsmöjligheter. Begreppens tolkningar synliggörs på så vis genom närläsningar, där begreppen analyseras i relation till dess kontext.

¹⁵ Claes Entzenberg och Cecilia Hansson (red.), *Modern litteraturteori. Från rysk formalism till dekonstruktion. Del 2. 2:a uppl.* Lund: Studentlitteratur, 1993, s. 327.

BEGREPP

INTERTEXTUALITET

Termen intertextualitet myntades 1966 av den franska litteraturteoretikern och psykoanalytikern Julia Kristeva och kan beskrivas som att litteratur samtalar med varandra. I boken *Epikanalys* beskrivs intertextualitet som ett begrepp som: "[...] omfattar alla slags förbindelser mellan texter."¹⁶ Det kan handla om direkta lån från annan litteratur, men också anspelningar, traditioner, traditionsbrott och beroenden. Intertextualitet kan även beskrivas som ett arv av erfarenheter. Något Lena Kjersén Edman gör, i boken *Böcker som samtalar*, när hon skriver: "Litteraturen är en aldrig sinande skatt av erfarenheter och av ord som uttrycker våra erfarenheter och berättelser. Erfarenheter och ord som går i arv från människa till människa, inte sällan från författare till författare."¹⁷ Vilket också blir intressant i sammanhanget utifrån aspekten att även handarbete går i arv.

ANALYS

Via närläsningarna, med hjälp av vald metod och teoretisk ansats, av diktsamlingarna *Broderier* och *ensamheten värst* framträdde bildspråket. Bildspråket i sin tur synliggjorde tre gemensamma kategorier. Dessa är: kroppen, sammanhanget och omsorgen. Bildspråket, samt kategorierna presenteras var och en under analysen, som sedan avslutas i en sammanfattning.

BILDSPRÅKET

Virknålar. Tråd. Sydde.

Tre ord. Två ord för material. Ett ord för något som utförts. Tre ord som ryms inom handarbetet, dessutom tre ord som återfinns i diktsamlingen *Broderier*. Var för sig berättar begreppen än så länge lite om den dikt de är en del av. Dikten träder fram något mer: "ingen sydde spetskanterna som mormödrarna / vana vid virknålarna / redan som barn"¹⁸. Här befinner sig begreppen plötsligt i ett sammanhang som berättar om kunnande och skicklighet, men de berättar också om historien, uppfostran och om vardagen. Dikten växer: "ni gav oss glädjen / som togs ur era händer // under nätterna / då ni sydde och lagade er sorg // ingen sydde spetskanterna som mormödrarna / vana vid virknålarna / redan som barn"¹⁹. Nu träder även sorgen fram, men också arv och viljan till att skapa en tillvaro för kommande

¹⁶ Claes-Göran Holmberg och Anders Ohlsson, *Epikanalys. En introduktion*. uppl. 1:15, Lund: Studentlitteratur, 1999, s. 46.

¹⁷ Lena Kjersén Edman, *Böcker som samtalar. Intertextualitet, dialog, covers och kärlek*. Lund: BTJ Förlag/BTJ Sverige, 2011, s. 12.

¹⁸ Burcu Sahin, *Broderier*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 2018, s. 53.

¹⁹ Sahin, s. 53.

generationer, fri från smärtan. Poetens insikt och förståelse gentemot tidigare generationers strävan för att uppnå detta går också att utläsa. Dikten i sin helhet:

i vilka drömmar bor era minnen av natten
då ni höll er vakna
sysselsatte er med nål och tråd

ni gav oss stumheten som följde
med det finvävda
vita
drömmen om silkestråd

ni gav oss orden
som togs ur era munnar
under nätterna
då ni sydde och lagade er sorg

ingen sydde spetskanter som mormödrarna
vana vid virknålarna
redan som barn

vi håller händerna sysselsatta genom att kalla på er
bära hemmet så som ni bar varandra tungt
med längtan

dikterna ni aldrig skrev har arkiverats
utsöndrar ett ljus som bländar
stannar i ett tillstånd av vitt
och det är detta ljus som förblir oåtkomligt²⁰

Sammanhanget växer, fler personer synliggörs och handarbetet breder ut sig än mer genom hela dikten. Och genom handarbetsbegreppen förstärks diktens berättelse.

Ett nytt ord, den här gången från *ensamheten värst*: stickning. Som sedan byggs på: ”fortsätter med stickning”²¹ Vidare: ”fortsätter med stickning, / alltid något på gång.”²² Stegvis kliver man åter in i en dikt som succesivt synliggör en person som inte vill vara sysslolös, där handarbetet finns som en utfyllnad av tid som annars skulle vara orörd. Genom versraderna anas också en vardag där handarbetet finns ständigt pågående genom den vilande stickningen som återupptas. Dikten i sin helhet bekräftar även detta:

2 gr varmt
varit ute skottat snö (trött andfått)
bjuden till Gertrud på kaffe, Rut och jag.
Har städat idag.
Rut Spets hälsa på

²⁰ Sahin, s. 53.

²¹ Siri Johansson och Sven Teglund, *ensamheten värst*. Luleå: Teg Publishing, 2016, s. 35.

²² Ibid, s. 35.

hjälpte henne med håret.

Följt Anita och moster Rut och handlat,
Anita var till Umeå idag, läser där, duktig.

fortsätter med stickning,
alltid något på gång.

Sven ringde, blev så glad.²³

Två dikter. Två diktsamlingar vars kontexter skiljer sig åt, men som har handarbetet som bildspråk gemensamt. Om bildspråk skriver Lars Elleström i boken *Lyrikanalys*: ”Det lyriska bildspråket töjer språkets inneboende visualitet och arbetar ibland till och med bortom logiken.”²⁴ Det är vad som händer i dikterna ovan. Handarbetsbegreppen berättar, genom poesin, mer för oss, än vad de gör som enskilda handarbetsbegrepp. Men för att poesin ska träda fram behöver den läsas och tolkas, något Elleström också lyfter i *Lyrikanalys* när han skriver: ”Det handlar om en förmåga att se likheter, hitta samband och skapa olika sorters hypoteser.”²⁵ Till detta bör även kontexten läggas, då den här visat sig vara avgörande för dikternas tolkning. Genom att på detta sätta tolka bildspråket, med hjälp av poststrukturalismen och den intertextuella läsningen, har poesin synliggjort tre områden där texterna möts, och det är via kroppen, sammanhanget och omsorgen.

KROPPEN

Handarbete och kropp är sammanflätade. Inte minst är det tydligt genom själva ordet handarbete - handens arbete. Kroppen är också tydligt närvarande i både *Broderier* och *ensamheten värst*, där framförallt händerna är centrala och återkommande. I *Broderier* står det att läsa:

händernas minne går i arv²⁶

När händernas minnen går i arv kan det tolkas som det immateriella kulturarvet, det vill säga hur kunskap kring handarbetet förs vidare från generation till generation, ofta benämnt som den tysta kunskapen. Parallellt med detta pågår även generationers arv av upplevelser genom kroppsminne och praktiskt kunnande.

I handen finns också handflatan, Sahin skriver: ”handflatans minne / härdar huden”²⁷. Genom dessa versrader görs kroppen mer intim. Denna känsliga kroppsdel som kan döljas, är också

²³ Johansson och Teglund, s. 35.

²⁴ Lars Elleström, *Lyrikanalys. En introduktion*. Uppl. 1:13. Lund: Studentlitteratur, 1999, s. 82.

²⁵ *Ibid*, s. 82.

²⁶ Sahin, s. 49.

²⁷ Sahin, s. 6.

den som bär, som känner nålen och tyget. Handflatan med dess tunna och känsliga hud kan även förvandlas och bli sträv, hårdhudad. Och en härdad hud har upplevt något som får den att vilja skydda kroppen, men också dess minnen. Återigen handen i en av Sahins dikter:

nätspets kedjesöm
sömmarna förloras
 natten sömnen oron rena

ingen gråter
tårar kan inte bli en flod att flyta på

det som finns är en öppen hand
som aldrig slutar ge

det som läggs i våra händer
ska tas ifrån oss igen²⁸

Handens rörelse, återigen som ett skydd. Men här möter vi också handen som ger, oavsett vad. Att välja den givande handen istället för tårar berättar om en vilja till förändring, trots motstånd och strävsamhet. Genom versraderna ”det som läggs i våra händer/ska tas ifrån oss igen”, talar dessutom erfarenheten och historien tillsammans med nutiden.

I *ensamheten värst* träder istället kroppen fram som ett hinder. Detta går att läsa i versraderna: ”vilar från stickningen, handen bara domnar.”²⁹ Här styr kroppen över viljan istället för som tidigare, viljan över kroppen. Sista gången det nämns i diktsamlingen att Siri virkar är den 15 juni 2007. Även här är kroppen närvarande i samma mening när hon skriver: ”virkar nu, väntar örondropp ögondropp ögondropp”³⁰. Genom dessa hinder möter man, via handarbetet, den åldrande kroppen.

Genom diktsamlingarna möter man alltså kroppen som minns, kroppen som skydd och kroppen som ger, kroppen som utför och kroppen som åldras. Om just kroppen skriver Åsa Alftberg i *Vad är det att åldras*: ”[...] då våra kroppar är vår utgångspunkt i världen, får en åldersförändrad kropp konsekvenser för hur vi uppfattar oss själva och vår omgivning.”³¹ Utifrån dikterna ovan, håller jag med Alftberg om detta, men jag vill även vidga detta påstående till att inte enbart handla om den åldrande kroppen. Dikterna har nämligen kroppen som den gemensamma utgångspunkten i världen. Och oavsett vad denna kropp har upplevt,

²⁸ Sahin, s. 48.

²⁹ Johansson och Teglund, s. 324.

³⁰ Ibid, s. 387.

³¹ Åsa Alftberg, Lunds universitets forskningsportal. *Vad är det att åldras?: en etnologiskstudie av åldrande, kropp och materialitet*. Lunds universitet, 2012, <https://portal.research.lu.se/ws/files/5484491/3044709.pdf> (Hämtad 2020-05-06), s. 150.

synliggör dikterna att detta har konsekvenser för hur man uppfattar sig själv och sin omgivning.

Men kroppen, genom handens rörelse, synliggör också de kvinnor som dikterna berättar om. Kroppen och minnet är nämligen sammanflätat, dels via kroppsmindet men också fysiskt sammanlänkande genom kroppssignaler. Om just handen skriver Göran Lundborg i *Handen och hjärnan* att: ”Mycket av vår personlighet och identitet ligger i handens gester och rörelser - händerna uttrycker våra innersta tankar och önskningsar.”³² Precis det är vad man möter genom läsningen av diktsamlingarna, där handarbetet synliggör kvinnorna via handens rörelser. På så vis berättar handarbetet i diktsamlingarna om identitet och behov. Detta har i sin tur synliggjort det sammanhang som kropparna, med hjälp av handarbetet, befinner sig i.

SAMMANHANGET

Sahin skriver i *Broderier*:

vi ärver tunga tyger i turkos
en symaskin
virknålar blekta garnnystan
ryggen som sårbarhet, skydd³³

Att ärva, är att vara del av ett sammanhang. Att ta vid, och föra vidare från generation till generation, med det ansvar som det också innebär att föra vidare traditioner, kunskaper och livserfarenheter. Men här möter vi också, återigen, det immateriella kulturarvet som sträcker sig ut i världen, som en del av en större gemenskap. Det fysiska arv som synliggörs just här är handarbetsmaterial, något som är kvinnligt kodat och en del av en kvinnliga tradition. Sahin rör sig i *Broderier* också genom ett sammanhang av kvinnor, av systrar, mödrar, mormödrar när hon skriver: ” jag går genom s-ö-m-n-a-d-e-n”³⁴ och genom versraden: ” jag skriver mig in i det sönderslitna stycket”³⁵. Textilen och handarbetet blir här ett sätt att symbolisera försöket att närma sig sitt sammanhang, sitt ursprung. Ett sätt att försöka förstå tidigare generationers livstrådar, och hur dessa påverkar en ny generation. Men textilen berättar också om stunder av att sitta tillsammans runt handarbetet, där berättelser delas och kunskaper och erfarenheter förs vidare. Sahin igen:

trådar hänger
guldkimrande tyngda

berättelser i stygnet

³² Göran Lundborg, *Handen och hjärnan. Från Lucys tumme till den tankestyrda robohanden*. Stockholm: Atlantis, 2011, s. 11.

³³ Sahin, s. 10.

³⁴ Ibid, s. 61.

³⁵ Ibid, s. 74.

nätterna vi sitter uppe
lyssnar på de äldre

mormor vänder tygstycket
*det här är den obegripliga baksidan*³⁶

Även i *ensamheten värst* är handarbetet en del av en gemenskap, ett sammanhang: ”Rut varit hit och suttit med virkning.”³⁷ Återigen kvinnor som möts. Handarbetet synliggör vänskapen och möjliggör plats för samtal med varandra. Att detta är något som är viktigt går att utläsa genom följande versrader ur *ensamheten värst*:

Carene virkade sockar och jag virkade duken
färdig, stärkte den och strök,
Carene fick den.

Jag har trivdes så bra där.³⁸

Och:

Märta kom hit, följde mig och handla, hade
också köpt virkgarn åt mig, 55 kr
fick resten 45 kr av mej

hon nystade garnet, hon är så snäll, hjälpsam,
Jesus, hur ska det bli för mig,³⁹

Genom att mötas runt handarbetet, ser man både i *Broderier* och *ensamheten värst* att det skapas ett kvinnligt sammanhang för samtal, förståelse och gemenskap. Om just detta sociala kring handarbetet skriver Anna Kouhia i *Unraveling the meanings of textile hobby crafts*: “Almost as important as making, such activities provide occasions for sharing stories, skills, and knowledge in and through hobby crafts. Such activity forges connections between people and materials by resonating with their lives and bringing them closer together through sharing.”⁴⁰ Genom handarbetet synliggörs detta kvinnliga sammanhang via poesin. Livstrådar flätas samman och vävs samtidigt till ett större gemensamt tygstycke som pryds av berättelser, gemenskap och försök till att närma sig varandra. Trots diktsamlingarnas skilda kontexter talar de med varandra genom detta kvinnliga sammanhang, vilket i sin tur synliggör omsorgen som dikterna också berättar om.

³⁶ Sahin, s. 59.

³⁷ Johansson och Teglund, s. 40.

³⁸ Ibid, s. 67.

³⁹ Ibid, s. 341.

⁴⁰ Anna Kouhia. Helda – Helsingfors universitets digitala publikationsarkiv. *Unraveling the meaning of textile hobby crafts*. University of Helsinki, 2016. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/167969/Unraveli.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Hämtad 2020-05-07), s.55.

OMSORGEN

Sammanhanget tar oss alltså vidare till omsorgen. Vi läser ur *Broderier*: ”det finns alltid någonting att laga // en sprucken söm / ett krossat handfat / en skål av glas du plötsligt tappar”⁴¹. Det finns alltid någonting att laga. Det finns alltid människor att ta hand om, som behöver omsorgen, för att kunna läka de spruckna minnena av ett liv, här symboliserat av den spruckna sömnen.

Men det går också att laga sömmar, att vårda och bevara textilierna som omger en. En mångbottnad symbol för livet som berör både det praktiska som behöver utföras, och det själsliga som behöver läkas. Samspelet mellan sömnen, det krossade handfattet och skålen som tappas bygger tillsammans upp en bild, och känsla, av ständig kamp för att hålla tillvaron samman. Men så länge man fortsätter att laga, finns det trots allt en väg framåt.

I *ensamheten värst* virkas dukar och stickas sockor som sedan ges bort till släkt och vänner. Upprepade gånger genom läsningen stöter man på följande: ”Jag stickar sockor åt Lars.”⁴², eller: ”har ringt till Berit att jag har stickat sockor färdiga / få hämta.”⁴³ Här möter man omsorgen genom att vårda och värma den man bryr sig om. I detta handarbete ryms också tiden. Tiden det tar att sticka, är tid spenderad tillsammans, om än i tanken, med personen sockorna stickas åt. I förlängning skapar denna omsorg alltså en känsla av gemenskap och plats för minnen.

I slutet av *ensamheten värst* slutar Siri att handarbete, kroppen, som beskrivits tidigare, har blivit ett hinder. Däremot har hon kvar de dukar hon virkat genom åren. Genom dessa dukar kan hon, trots allt, fortsätta att visa uppskattning gentemot personalen på det äldreboende dit hon så småningom flyttar. Ur *ensamheten värst*: ”vad jag tycker om skötsel här, jag tycker det är bra, / tack bra. / Dom fick en duk var av mej.”⁴⁴, och: ”Flicka Karin varit och handlat åt mej, Tack hon fick duk / av mej / Välsigna henne Jesus.”⁴⁵

Omsorgen om andra genom det textila fortgår alltså. Dukarna är det hon har kvar, en bit av henne själv som hon ger vidare till andra att förvalta. Garnet blir här en förlängning av henne, av kroppen och det hon en gång kunde. Hennes livstråd sprider sig, sträcker sig ut och väver sig samman med andra människors liv. Genom denna omsorg synliggörs också en stolthet

⁴¹ Sahin, s. 51.

⁴² Johansson och Teglund, s. 268.

⁴³ Ibid, s. 276.

⁴⁴ Johansson och Teglund, s. 390.

⁴⁵ Ibid, s. 413.

över de virkade dukarna, då uppskattning sällan visas genom något man själv är missnöjd med.

Också den egna omsorgen ges uttryck i *ensamheten värst*: ”virkat duk färdig, rivit upp spets så jag ska få garn, /har slut på garnet”⁴⁶. Här synliggörs den egna omsorgen genom behovet av görandet. Genom att riva upp något som redan virkats anar man att själva skapandet väger tyngre än det färdiga föremålet. Men den egna omsorgen finns närvarande även i behovet av tid för de egna tankarna. Detta blir tydligt i *Broderier*, genom versraderna: ”hon syr en ny krage / hon tänker på sin bror i militären // hon tänker på sina döda systrar”⁴⁷. Genom handarbetet släpps tankarna fria och tillåts vandra genom minnen och saknad och skapar samtidigt utrymme för bearbetning och reflektion.

Dikterna har hittills berättat om omsorgen om andra och den egna omsorgen. Men genom dikterna synliggörs även omsorgen om själva materialet, om garnet, verktygen om det som skapats. Som här, till exempel, ur *ensamheten värst*: ”har nu tvättat och stärkt 39 st virkade dukar, / hängt ute, torkar bra, / blåser, har manglat nu, ska stryka dem sen.”⁴⁸ En omsorg som också visar uppskattning mot det man själv skapat.

Omsorgen brer alltså ut sig, på olika sätt, genom diktsamlingarna. För varje läsning blir denna omsorg ännu lite tydligare då den sipprar fram genom handarbetet och berättar om kvinnors omsorg om andra, varandra, och om sig själva. På så vis synliggör dikterna återigen något som anses vara kvinnligt kodat då denna omsorg också historiskt, och även idag, är något kvinnor i generation efter generation vårdat.

SAMMANFATTNING

Handarbetet i sig är fast. Att virka är att virka, att brodera är att brodera. Men som bildspråk breder handarbetets möjligheter ut sig. Genom närläsningarna av *Broderier* och *ensamheten värst*, med fokus på handarbetsbegreppen, fann jag detta bildspråk som berättade för mig om kroppen. Kroppen i sin tur synliggjorde sammanhanget som tog mig vidare till omsorgen. Genom dessa tre kategorier vävs diktsamlingarna samman och talar med varandra. Det övergripande som i sin tur håller samman dessa är kvinnors erfarenheter och kunskap. Dessa erfarenheter sträcker sig även ut i världen och delas av än flera kvinnor genom det immateriella kulturarvet. Detta synliggörs via analysen och knyter an till det som Svensson

⁴⁶ Johansson och Teglund, s. 384.

⁴⁷ Sahin, s. 25.

⁴⁸ Johansson och Teglund, s. 262.

och Waldén beskriver när de lyfter textilen, och då även handarbetet, som kvinnligt meningsbärande. Eftersom textilen kan ses som en röd tråd genom kvinnors liv, genom historien fram till idag, är det heller inte förvånande att den så tydligt letat sig in i litteraturen. Handarbetet är en del av kvinnors språk och för många ett sätt att tolka världen genom. Här kan man tala om en tolkningsgemenskap, något Lars Elleström beskriver i *Lyrikanalys* på följande sätt: ”Vi tillhör alla olika tolkningsgemenskaper, vilket helt enkelt innebär att vi med skilda människor delar bakgrund i form av gemensam bildning, delade politiska eller religiösa värderingar, eller gemensamma kulturella, klass- och könsrättsliga erfarenheter.”⁴⁹ Vilket innebär att vi kan förstå varandra genom delade erfarenheter. I diktsamlingarna utgår denna tolkningsgemenskap från handarbetet, vilket i sin tur blir identitetsbärande, då detta är kvinnligt kodat.

Utifrån detta blir det tydligt att diktsamlingarna befinner sig i en kvinnolitterär tradition, som parallellt följs åt av en kvinnlig handarbetstradition. Men att här hävda bitextualiteten känns svårt, då detta riskerar att osynliggöra den bredd av erfarenheter som också synliggörs genom kroppen, gemenskapen och omsorgen. Denna fördjupning ryms tyvärr inte inom ramen för denna uppsats, men är ändå viktig att lyfta då denna säkerligen skulle synliggöra än mer om kvinnors erfarenheter. Till exempel rasismen och utanförskapet som *Broderier* berättar om eller livet på landsbygden som *ensamheten värst* synliggör. En fördjupad feministisk litteraturteoretisk läsning, med intersektionell ingång, skulle därför med säkerhet synliggöra en bredd av erfarenheter. Genom flera av dessa skulle diktsamlingarna inte prata med varandra, utan istället med andra texter. Men kanske skulle även fler lösa trådar, där dessa diktsamlingar möts, gå att finna.

Oavsett, så berättar dessa dikter något viktigt om vår samtid. Genom poesin synliggörs här kvinnors vardag, något som sällan ges plats i det offentliga samtalet. Och genom uppsatsskrivandet har jag börjat höra orden ”det privata är politiskt...” skandera i mitt huvud. Först svagt viskande, sen allt starkare och starkare...

AVSLUTANDE REFLEKTION

Denna uppsats skrevs, dels utifrån viljan att utforska vad handarbetet berättar genom poesin, men också utifrån en vilja att utveckla mitt kreativa skrivande. Denna utveckling har

⁴⁹ Elleström, s. 103.

framförallt skett genom en ökad förståelse kring handarbetet inom poesin och den potential detta bildspråk besitter, särskilt när det kommer till att synliggöra kvinnors liv och vardag. Den tolkningsgemenskap som finns kring handarbete, och det immateriella kulturarvet som sträcker sig runt jorden, skapar också möjligheten att forma berättelser som kvinnor världen över kan finna beröringspunkter i, trots olika levnadsöden. Denna insikt känns omvälvande, och jag förstår nu att jag skriver i ett sammanhang. Vilket är en stor kontrast från att tidigare upplevt det som att jag snarare skriver isolerat.

Denna förståelse över att min prosalyriska text ingår i ett intertextuellt sammanhang med trådar som sträcker sig både bakåt genom historien och framåt, samt ut till jordens alla hörn, ökar min vilja till att färdigställa min text. Att slutföra den är att ingå i ett sammanhang och visa omsorg inför alla kvinnor som visat vägen. Det är ett sätt att låta väven växa sig ännu lite större. Maja Hagerman uttrycker just detta i *Trådarna i väven* när hon skriver: ”Kikar man noga kan man se varpen och väften, inslaget som löper hit och dit mellan de fastare trådarna, hur vävens bilder succesivt förändras, då vi väver vidare. Vi kan få syn på oss själva i den stora tiden. Se hur samhällsväven rullar framåt, kommer någonstans ifrån med korsande trådar, mörka och ljusa färger i olika material, och leder vidare någonstans.”⁵⁰ Mitt fortsatta kreativa skrivande kommer utifrån detta att ske med större medvetenhet och även ett tydligare fokus på handarbetets bildspråk. Denna nya insikt ökar också min möjlighet att låta min text tala än mer med andra texter. Samtidigt ger det mig också möjligheten att försöka utmana bildspråket för att se vad mer handarbetet har att berätta.

Genom analysarbetet har jag dessutom insett att även min text kan delas in i: kroppen, sammanhanget och omsorgen. Texten, i den form den har nu, börjar med just kroppen genom versraderna: ”Dina händer bor i mina händer. / Jag hör hur du pratar med mig.” Det var genom dessa rader texten började växa fram och handarbetet tog plats som länken mellan generationer. Det var händerna som visade texten vägen.

Så, avslutningsvis: texten och väven möts inte enbart i själva ordet text, de möts även genom handens rörelse där handen formar texten och där handen formar väven, som en förlängning av vilka vi är.

⁵⁰ Maja Hagerman, *Trådarna i väven*. På spaning bland minnen och kulturarv i Sverige. Stockholm: Norstedts, 2019, s. 311.

LITTERATURLISTA

Elleström, Lars. *Lyrikanalys. En introduktion*. Uppl. 1:13. Lund: Studentlitteratur, 1999.

Entzenberg, Claes och Hansson, Cecilia (red.). *Modern litteraturteori. Från rysk formalism till dekonstruktion. Del 2. 2:a uppl.* Lund: Studentlitteratur, 1993.

Frostling-Henningsson, Maria. *Kvalitativa metoder -introspektion, poesi, netnografi, collage och skuggning*. Lund: Studentlitteratur, 2017.

Hagerman, Maja. *Trådarna i väven. På spaning bland minnen och kulturarv i Sverige*. Stockholm: Norstedts, 2019.

Holmberg, Claes-Göran och Ohlsson, Anders. *Epikanalys. En introduktion*. uppl. 1:15, Lund: Studentlitteratur, 1999.

Johansson, Siri och Teglund, Sven. *ensamheten värst*. Luleå: Teg Publishing, 2016.

Kjersén Edman, Lena. *Böcker som samtalar. Intertextualitet, dialog, covers och kärlek*. Lund: BTJ Förlag/BTJ Sverige, 2011.

Lundborg, Göran Handen och hjärnan. *Från Lucys tumme till den tankestyrda robohanden*. Stockholm: Atlantis, 2011.

Magne Holme, Idar och Krohn Solvang, Bernt. *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvalitativa metoder*. 2a uppl., Lund: Studentlitteratur, 1997.

Parsipur, Shahrnush. *Kvinnor utan män*. Spånga: Baranbook Förlag, 1994.

Sahin, Burcu. *Broderier*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 2018.

Svensson, Birgitta och Waldén, Louise (red.). *Den feminina textilen. Makt och kön*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 2015.

Witt-Brattström, Ebba. *Ur könets mörker: Litteraturanalyser*. Stockholm, Norstedt, 1993.

Åkesson, Sonja. *Vara vit mans slav. Och helt andra dikter i urval av Jenny Tunedal*. Stockholm: Norstedts, 2006.

INTERNETBASERADE KÄLLOR

Alftberg, Åsa. Lunds universitets forskningsportal. *Vad är det att åldras?: en etnologisk studie av åldrande, kropp och materialitet*. Lunds universitet, 2012, <https://portal.research.lu.se/ws/files/5484491/3044709.pdf> (Hämtad 2020-05-06).

Duvander, Christina. Moas vänner, e-mail: 2020-04-29.

Kouhia, Anna. Helda – Helsingfors universitets digitala publikationsarkiv. *Unraveling the meaning of textile hobby crafts*. University of Helsinki, 2016. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/167969/Unraveli.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Hämtad 2020-05-07).

Møller Jensen, Elisabeth (red.), Litteraturbanken. *Nordisk kvinnolitteraturhistoria 1. I Guds namn. 1000-1800.*

<https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/M%C3%B8llerJensenE/titlar/NordiskKvinnolitteraturhistoria1/sida/11/etext> (Hämtad 2020-05-04).

NE.se. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/text> (Hämtad 2020-03-27).

Pantelia, Maria C. *Spinning and Weaving: Ideas of Domestic Order in Homer.* The American Journal of Philology, vol 114, no. 4, 1993, pp. 493.501. JSTOR, www.jstor.org/stable/295422. (Hämtad 2020-05-18).